

fordításra törekedjenek; jambust jambus-sal, lírai alakot lírával adjanak vissza: de úgy, hogy az eszmét, az erőt, a nyelvet (különösen szavaiat) gördülékenységet apró formai bibefésnek sehol föl ne áldozák". A fordító Shakespeare, Musset-, Puskin-, G. Mistra-, Majakovszkij-, fordításait egybevetettük az eredeti szövegekkel. Költőiséget, hajlékonyságot, csínra való törekvést találunk a műfordításban, de úgy véljük, a fordító néha nagyon is szabadon fordítja, azt írhatnánk: átkölti a verset. Pl. az Üzenet Szibériába c. Puskin vers fordításában a rabság és szabadság nagy ellentétét kifejező képek nem elég erőteljesek! A „vaksi bányá” kifejezés egészen más asszociációkat idéz fel, mint az eredeti szövegben a „bánya mélye” vagy „az éj sötét síkatorokban” az eredeti „sötét börtönök”. Persze, távol áll tőlünk, hogy egy-egy szó vagy kifejezés pontos megfelelőjét követeljük, csak azt akarjuk megmutatni; hogy az eredeti mondanivaló hangulati tartalmát mennyire a minimumra csökkentheti a rím kedvéért vagy a sor feltöltéséért alkalmazott szó.

De lássuk Jean Tardieu: O pays nommé France (Jean Paulhan: La patrie se fait tous les jours, 1947. Editions de Minuit. 141. l.) című versét, melynek a fordító Gyűl a harag! címet adja.

Az eredeti szöveget és a fordítást, hogy olvasóink is egybevetlhessék, itt közöljük:

O pays nommé France

O pays nommé France
En tombeau transformé,
Signe de l'Espérance
Aux ténèbres jeté.

O misère qui pense;
Vrais visages baissés.
Dans un même silence
Vous vous reconnaissez.

On arrache la guerre
Et l'orgueil et les blés
A tes bras désolés.

Mais déjà ta colère
Et ta force première
Rechargent les cités.

Illés Sándor regénye: „Vihar a Tiszán”

Szolnokmegyei, tiszamenti faluba vezet bennünket Illés Sándor „Vihar a Tiszán” című regénye. Varga Nagy Andrással, egy négy holdon küzdő szegényparasztal ismerkedünk meg. Varga Nagy András küzködését, s részvel való viaskodását, családi háborúságát mutatja be a szerző és azt, hogy

GYŰL A HARAG!

Francia föld, sugárzó!
Most: temetői kép.
Titoknyitó, csodás szó!
Most rádült a sötét.

Gondolatok nyakán
kelevény, vagy hurok;
azt hinnéd: árnyak, ám
mellükre vér csurog.
Hol van jó fegyvered?
Búzád, jaj elpereg,
gond táplál s könny itat.

De gyűl már haragod
s majd visszazaragod
dült városaidat!

Kétségtelenül nagyon komoly művészi feladat elé állítja a vers a fordítót. Hatszótagos verssorok, a legtöbb 3+3 tagolással. Egy-egy versszak telítve rendkívül sürített mondanivalóval és hangulati elemmel. Az első két versszak egy mondat, ezért a költő csak vesszővel választja el a másodiktól. Ezt a fordító nem vette figyelembe, és úgy látszik, hogy a második versszakka! ezért nem tudott mit kezdeni, és ezért kelekezhetett egy olyan versszak, melynek semmi, de semmi értelme és semmi köze az eredetihez. Jean Tardieu, ha magyarul tudna, bizonyára tiltakoznék, s nem vállalná a szerzőséget.

A fordító nem tudta az eredeti szöveg robbanásig feszült németelkenes hangulatát kifejezni, így aztán a magyar olvasó törheti a fejét, hogy miért „Gyűl a harag!” ennek a versnek a címe?

Képes. Gézának kétségtelenül igen nagy érdemei vannak, műfordítóink legjobbjai közé tartozik, és ő is beleesett abba a hibába, mely csaknem minden műfordítóval megessék, hogy a kellő műgondról megfeledkezett. Majakovszkij-fordításai már kiválóak. A verseknek igazi tartalmát tolmácsolja kellő művészi gondtal.

Reméljük, hogy Képes Géza az európai költészet tolmácsolásának tervét, melvről előszavában beszél, nemsokára valóra váltja, és a fentemlítt hibák kijávitásával a legjobbat nyújtja. Erre a reményre a kötetben megnyilvánuló költői tehetsége kétségtelen feljogosít.

MADÁCSY LÁSZLÓ

hogyan lép Varga Nagy András a közös gazdálkodás útjára és hogyan követi őt a tészce-be csaknem a falu minden dolgozó parasztja, köztük saját megbékélt felesége is.

Nagyon szép, komoly írói felkészültséget, lelkesedést, odaadást igénylő feladatra vál-

talakozott a szerző, mikor egy szegényparaszti család történelén keresztül igyekezett bemutatni, hogyan tér a boldogulást jelentő útra a magyar falu. Mindjárt hozzá is tehetjük, hogy Illés Sándor próbálkozása nem járt sikerrel. Nem járt sikerrel azért, mert bár Varga Nagy András személyében elég elfogadhatóan, hitelesen sikerült ábrázolnia a régi és az új között vívódó és azután az új mellett szilárdan kitartó szegényparasztot, de távolról sem sikerült ilyen jól ábrázolnia a magyar falu többi alakját. Mindebből következik, hogy nem tudott hiteles képet festeni a megújuló magyar faluról sem. Varga Nagy András faluja sokszor olyan elhagyatottnak, szegényesnek tűnik, mintha nem is a szocializmust építő magyar hazában volna, hanem mintha még mindig a Horthy-Bethlen-féle uraságok alatt szenvedne, szomorkodna.

Varga Nagy András földszomszéd a „Dózsa“ tszcs-vel. A „Dózsa“, ahol nem egy régi kubikos cimborája dolgozik, csatornát épít. A csatorna ott halad el Varga Nagy András földje mellett, vizet, a víz nyomában dús rizstábláknak, bőven fizető kertészetet ígérve a gyakran aszályal vert vidéknek. Varga Nagy András, akit nem hűz le ugyan a sok gyerek, öreg szülő se nehezíti a sorsát, egyre gyakrabban gondolt arra, hogy fordítani kellene valami úton-módon szűkösi életén. A regény legsikerültebb részei közé tartozik Varga Nagy András tehén eladás utáni vívódásának ábrázolása és az a mód, ahogyan a szerző a munkában, meghezozta az egymást segítő munkában (Varga Nagy vasárnap napszámba megy a csatorna ásásához és az értékes munkát még értékesebb munkával: hordással, csépléssel segíti vissza a tszcs.) fizetési megközelítéssel a kollektív munka, a közös gazdálkodás első örömeit.

Nagyon helyénvalónak tartjuk azt is, hogy Varga-Nagy tszcs-be lépése után is kétkedik, vívódik még egy ideig — istálló-építés helyett inkább a „saját“ földjén szeretne dolgozni, mert még csak azt és nem az egész tszcs-t érzi magának. Varga Nagy szemünk előtt fejlődik a tszcs. öntudatos, tevékeny tagjává, sőt agitátorává. De itt-ott gyorsabb is lehetett volna ez a fejlődés és a kevesebb vívódás, töprengés több lett volna. S ez hasznára vált volna a vonzatott cselekményű, eseményekben meglehetősen szegény regénynek is.

Varga Nagy András, ez a sokat vívódó, töprengő ember a leghitelesebb, legeleveníbb alakja Illés regényének. Mellette elszűrjük a regény többi alakja, saját felesége, gyereke, barát, ellenség egyaránt. Nagyon elnagyoltan, mondhatnánk meggondolatlanul rajzolta meg a szerző például Varga Nagy feleségének, Rozálának az alakját. Rozál kézzel-lábbal találkozik az élet, hogy férje a tszcs-be lépjen, s mikor látja,

hogy minden szava hiába való, inkább kenyértörésre viszi a dolgot, javakorbeli, öltövény felé tartó asszony létere otthagyja férjét, az apjához költözik. Mivel magyarítja a szerző Rozál tszcs. iránti ádáz gyűlöletét? Egyrészt a vallásossággal, azzal, hogy Rozál a pap és Balla kulák halása alatt áll. De ezt csak a szerző mondja, a regényben ebből édeskeveset látunk. Ha a szerző nem utalna Rozál tulzó módon vallásos voltára, az olvasó bizony cselekedetei után nem tartaná különösebben templomosnak Varga Nagy feleségét. Másrészt azzal, hogy apja befolyása alatt állónak mutatja be, Rozál apja az uraság első bérese volt, most is szívesen lenne az. De itt meg az a bökkenő, hogy Rozál az apja meg a testvérei kísérmizték, nem földben, hanem inflációs pénzben adták ki a jussát (ami egyébként az igen ritka kivételek közé tarthatott Szolnok megyében.) S az ilyen kísérmizésekre nem apjukhoz való ragaszkodással, hanem sokszor sűrű tartó gyűlölködéssel felelték a parasztasszonyok. Varga Nagy és Rozál alakjának hitelességén egyaránt ront az, hogy Rozálnak mégis nagy szava van, ha a tszcs-be lépés (leegyszerűsítve: az a kérdés, hogy mi legyen a földdel) kerül szóba. Az olyan asszonynak, aki semmit nem hozott magával, még a legjámborabb ember mellett sincs szava akkor, ha a föld dolga kerül szóba. Nem csoda, hogy az ennyire elmentmondással küzdő Rozál problémáját a regény végén — kulák cselédeskedés után a tszcs-be lépés idején is — elnagyolt, elcsúszott módon oldja meg, illetve véli megoldani a szerző.

A regény többi mellékalakja szinte teljesen elmosódik, jellegtelené válik. Az olvasó nem tudja meggyűlölni Balla kulákot, pedig igazán elvetemült ellenség, még a csatorna gátját is átvágja a vihar idején, nem utálja meg a szenteskedő Siklósi plébánost, a jegyzőt, a malmost, a földesurat. Nem gyűlöli, nem utálja meg, mert a szerző nem tudja elevenen, vér-hús embreknek, azoknak a ravasz, kártékony alakoknak ábrázolni, mint amilyen a kulák, a volt földesúr, a reakciós pap, a horthysta jegyző, a malmos valójában.

Az ellenséget nem tudja meggyűlöltetni, a barátot nem tudja megszerettetni a szerző. Keveset tudunk Takácsról, a Dózsa elnökről, s nem is mindig a legszerencsésebben szerepeleti a szerző. Varga Nagy Andrással egy esős vasárnapon találkozik Takács és anélkül, hogy az a legkisebb célzást tenné arra, hogy mi volt a pártgyűlésen, a Dózsa elnöke kéretlenül is elmondja, hogy Jánosit, a csoport párttitkárát kizárták a pártból. Ajtótlól nem rontanak a házba a falusi emberek, a beszélgetés során, különösen ilyen komoly restelnie való beszédtemával nem (18. oldal). Fonák az is, hogy Takács a 21.

oldalon szépen elmondja a munkaegység dolgát, de mintha elfelejtene mindent, míg a 97. oldalra ér a történet sora és ott már az egyenlőségi melletti kardoskodik.

Gyengén sikerült a párttitkár ábrázolása is (alig tudunk Mészáros elvtársról valamit) és bizony a pártszervezet munkáját, szerepét is nem egyszer csak olyan szövegekkel próbálja érzékeltetni a szerző, mint „A párt törődik veled is, meg velünk is”. (30. oldal.)

Hibásnak tarjuk hogy a dolgozó parasztságot segítő munkásosztályt — bár bőven volna lehetősége, hogy a párttitkár vagy a gépállomás vezetője, dolgozója személyében ábrázolja, egy falusi kovácsmesterrel képviselteti a szerző. Ennek a lépésnek elhibázott voltát az nem menti, hogy a szerző néhány homályos cézúst tesz Simon Károly mozgalmi múltjára, majd munkáskádereként a jégyzői székbe ülteti.

Részletesen foglalkoztunk a mellékszereplők kérdésével. Részletesen azért, mert az író maga is nagy szerepet szánt regényében a mellékalakoknak. Nem egyszer a mellékszereplők viszik tovább a regény cselekményét. De részletesen kellett foglalkoznunk a nagyon-nagyon gyengén ábrázolt mellékalakokkal azért is, mert igen nagy részük van abban, hogy a szerzőnek nem sikerült hiteles képet rajzolni a mai faturól.

Már említettük, hogy Illés szavai nyomán elhagyatottnak, szegénynek tűnik Varga Nagy faluja. A szerző nyilván abbéli igyekezetében, hogy a szövetkezeti parasztok növekvő jóléte és a még egyénileg gazdálkodó szegényparasztok helyzete közötti különbséget megmutassa, túlzásokra ragadhatja magát. A 18. oldalon azon szörnyülködötti Zsombéki Rozi nénit, hogy a csoporttagok hétköznap is paprikást esznek, a 26. oldalon pedig Varga Nagy kesereg azon, hogy neki fröccsre sem jut, pedig meginná szalonka után. Általában úgy tűnik ki a regényből, mintha a felszabadulás ténye, a földreform és a népi demokrácia ezernyi gondoskodása semmi, vagy csak alig észrevehető változást hozott volna a falu életében. Mintha Varga Nagy falujában nem gyarapodtak volna a még egyénileg dolgozó parasztok, mintha az új házak javarészt nem ők építették volna, mintha a szövetkezeti bolt sok szép portékáját csak a tzsos. tagok vagy a ku. ákok vásárolhatnák meg. A felszabadulás előtt zsellérként vagy szegényparasztként tengődő, a földreformmal középparaszttá erősödött gazdákra épügg megfelelően Illés, mint azokról, akik 1945 előtt is a „maguk uraiként” nyűgödtek. Nem véletlen az, hogy nincs a regénynek egyetlen, akár csak vázlatosan megrajzolt középparaszti figurája sem.

De nemcsak a középparasztról feledkezett meg Illés, hanem arról is, hogy Varga Nagy András falujával is gondol a Párt, a

kormány; nem áll, nem állhat olyan egyedül, elszigetelten minden eseménytől távol, mint a regényben. Városról jött mérnök méri a csatornát, járási, megyei pártmegbízottal is találkozik ugyan a regény során, de ezek sajnos nemcsak a szerző szava: szerint idegenek, hanem Illés hibájából azok maradnak az olvasó előtt is. Nyomtatlanul múlik el a falu felett a tanácsválasztás, sőt a megyebeli Túrkeve 1951 februári nagy megmozdulása, példája is.

Gyengén megrajzolt alakok ráadásul szinteken, unalmas nyelven is beszélnek a regényben. Pedig Illés tud szépen írni. Néhány kisebb hibától eltekintve nagyon szépen, érzékelhetően festi a vihar előtti csendet, majd a tisztai vihart. De nagyon sok esetben adós marad a szép, a mondanivalót képszerűvé tevő leírásokkal. Nincs bátorsága például írni a vásárt, még az alkut se írja le, nem bízik elbeszélő készségében. (14—15. oldal.) De nem él azzal a lehetőséggel sem, hogy az újságárust nyomon követve az olvasó elé vitesse a vasárnap délelőtti csendben szunnavadót falut. (46. oldal.) A vetésförgőről szóva is megelégszik azzal, hogy az agronómus olyan egyszerűen megmagyarázza, hogy mindenki megértette. (174. oldal.)

Nem ragadta meg a szerző a regény során — az egy tisztai vihar kivételével — a leírásra kíváncsi szép részleteket, de még nagyobb hiba az, hogy meg se próbálta szavaikkal, beszédmodorukkal jellemzni szereplőit. Egyazon nyelven beszél regényében a kuliok, a városi ember, a pap, a jégyző, a korcsmáros, falusi iparos, mind-mind. Pedig, hogy a jellemzésnek ez a módja milyen nagy segítség az író számára, annak bizonyítására csupán egyetlen példára hivatkozom. Mikszáth Kálmán: „Két választás Magyarországon” című regényében kortesgyűlésen szóaltatta meg egy dunántúli városka választópolgárainak egy-egy tipikus alakját. A nagy író bőven él azzal a lehetőséggel, hogy a beszédmodorukkal is jellemezze figuráit.

Nem mehetünk el szó nélkül a regény tárgyi tévedései mellett sem. Ilyen bőven akad a regényben — gondosabb lektorálással valamennyi elkerülhető lett volna — néhányat említünk meg csupán a jellemzőbbek közül. A regény több alkalommal foglalkozik a jövedelemelosztás és ezen belül az egyenlőségi és a munkaegység kérdésével. A 116. oldalon azonban a szerző is rossz, az egyenlősire vezető módon szemlélteti a munkaegységgel való számolást. „Például van itt öt hold fűkaszás. Tíz munkaegységet jelent. Ha nekáll két kaszás és egy nap alatt levágja, ötöt munkaegységet kap.” Nem beszélve arról, hogy két és fél holdat egy nap alatt nem tud levágni egy kaszás; meg lehetne kérdezni,

hogy miért kap egyformán öt-öt munkaegységet mindkét kaszás? Hogy valami egyenlősdi mégis maradjon a csoportban?

A 22. és 25. oldalon is arról beszél a szerző, hogy Varga Nagy apja télen városba ment kőművesek mellé malttert hordani, úgy szerezte földje felét. Teljes tudatlanságra vall, hogy a felszabadulás előtti időről — sőt az első világháború előtti időről szólva téli építkezésről beszél.

Még sok ilyen apróbb-nagyobb tévedésről szólhatnánk, a többi között arról, hogy Szolnok környékén — a szerző állításával ellentétben — mutatóban sincsenek hársfák, de ennyit is elégnek tartunk annak szemléltetésére, hogy Illés nem készült elég gondgal és alaposággal feladatára.

Tehetséges író létére elnagyoltan, felületesen dolgozta fel ezt a szép, de igen nehéz témát. Alaposabban meg kell ismer-

kedni a jövőben a szerzőnek témájával. A megírandó politikai, szakmai kérdéseket jobban kell feldolgozni és mélyebben kell megismerkednie szereplőivel is és a regény színhelyével is. A „Vihar a Tiszán” azt bizonyítja, hogy a jól választott téma és a hitelesen ábrázolt főhős nem elegendő a feladat sikeres megoldásához. Illésnek jóval nagyobb gondot kell fordítania a mellékalakok jellemzésére, sokkal gondosabban kell megválasztani őket (nincs szükség a szereplők ilyen tömegére) és ügyelni kell arra, hogy a mellékalakok ne torzítsák el a regény arányait. S nem utolsósorban bátrabban kell élnie édesanyanyelvünk adta lehetőségekkel és arra kell törekednie, hogy regénye szereplői ne színtelenítsék, szürkítsék, hanem gazdagítsák, színesítsék az olvasók, a magyar dolgozó nyelvkincsét.

BORVENDÉG IMRE

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK

Marie Majerova: Bányászballada. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1952. 159. l. 6 Ft.

Örkény István: Koránkelő emberek. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1952. 214 l. 10 Ft.

Hegedűs Zoltán: Új város a hegyekben. Népművelési Minisztérium kiadása, 1952. 58 l. 1,40 Ft.

Csao-Lu-Li: Kis Er-Hei házassága. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1952. 140 l. 9 Ft.

Mai lengyel elbeszélők. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1952. 335 l. 18 Ft.

Zercsanjinov-Rajahn-Sztrazsev: Az orosz irodalom története. Közoktatásügyi Kiadóvállalat, 1951. 566 l. 27 Ft.

Victor Hugó: A rab. (Szépirodalmi Kiskönyvtár.) Szépirodalmi Könyvkiadó, 1952. 119 l. 2,50 Ft.

Balassa Bálint: Válogatott költeményei. (Szépirodalmi Kiskönyvtár.) Szépirodalmi Könyvkiadó, 1952. 87 l. 2,50 Ft.

Theun De Vries: Felségsértés. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1952. 148 l. 9 Ft.

Viktor Woroszyłski: Bűncstánc. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1952. 90 l. 7 Ft.

Božena Němcová: Nagymama. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1952. 222 l. 8 Ft.

Tamás Lajos: Munkások. Versek. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1952. 99 l. 9,50 Ft.

Geo Bogza: A hősköltemény kezdete. Riportok. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1952. 94 l. 4,50 Ft.

Ilyés Gyula: Ifjúság. Elbeszélő költemények. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1951. 104 l. 10 Ft.

B. Nonev: Arulás. Jegyzetek a mai Jugoszláviáról. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1952. 224 l. 8,50 Ft.

Mikszáth Kálmán: Beszterce ostroma. Regény. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1952. 226 l. 9 Ft.

Képes Géza: Válogatott műfordítások. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1951. 383 l. 23,50 Ft.